

BIHARI ZSUZSANNA

Jog- és Társadalomelméleti Tanszék

Témavezető: dr. Zsidai Ágnes habilitált egyetemi docens

**A HATALOMMEGOSZTÁS ELVE AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 2011 UTÁNI
DÖNTÉSEIBEN**

Jelen írás célja, hogy bemutassa, hogyan jelenik meg az hatalommegosztás elve az Alkotmánybíróság 2011, vagyis az Alaptörvény hatályba lépése utáni határozataiban. A dolgozat elsőként összefoglalóan bemutatja, mely 2011 utáni alkotmánybírósági határozatok foglalkoztak kifejezetten a hatalmi ágak megosztásának az elvével, majd röviden áttekintem, hogyan jelent meg a hatalommegosztás elve a korábbi Alkotmányban és alkotmánybírósági gyakorlatban, illetve miként használhatóak fel az Alkotmánybíróság hatályon kívül helyezett határozatai. Ezek után bemutatom, mindez hogyan jelenik meg az új Alaptörvényben és részletesebben elemezve az egyes határozatokban, kitérve az egyes állami szervek hatáskörgyakorlásával szemben megfogalmazott követelményekre. Lezárásként nemzetközi kitekintéssel és problémafelvetéssel zárom az írást, felvetve azokat a tényezőket, amelyek hatással lehetnek a magyar Alkotmánybíróság – mint az európai alkotmányos térség szereplője – pozíciójára is.

1. A 2011 utáni alkotmánybírósági határozatok összefoglalása

1.1. Az alkotmánybírósági döntések száma és az eljárások típusai

2011 óta tizenhárom olyan AB határozat született, amelyben közvetlenül vagy közvetve megjelent a hatalommegosztás elve, annak értelmezése és az abban foglalt követelmények megfogalmazása. Az eljárások típusát tekintve öt utólagos normakontroll eljárás tartozik ide, illetve öt alkotmányjogi panasz, valamint három bírói kezdeményezésre induló egyedi normakontroll eljárás. Ezekben az említett eljárásokban hat esetben eredményezte az Alkotmánybíróság határozata valamely jogszabályi rendelkezés megsemmisítését.

1.2. A határozatok témakörei

A határozatok témaköreit nézve ennek a tizenhárom ügynek több mint a fele, vagyis hét ügy kapcsolódott a bírói hatalomhoz, a bírósági szervezethez, illetve konkrét bírói

döntésekhez. Ilyen határozat kötődött többek között a Legfelsőbb Bíróság elnökének és elnökhelyetteseinek elmozdításához, az Országos Bírói Tanács és az Országos Bírói Hivatal hatásköreikhez, a 2006 őszi tömegosztatásokkal kapcsolatos elítélések orvoslásához, valamint a devizakölesönökkel kapcsolatos kúriai jogegységi határozat felülvizsgálatához. Két további határozat az Alaptörvény vizsgálata kapcsán született, az *Átmeneti rendelkezések*, valamint az Alaptörvény negyedik módosítása kapcsán. Két határozat az egyházak jogállásával foglalkozott, illetve két másik még a nemzetbiztonsági ellenőrzés törvényi szabályozásának kérdésével.

2. A hatalommegosztás elve a korábbi Alkotmányban és alkotmánybírósági döntésekben

2.1. A hatalommegosztás elve az Alkotmányban

Ha a korábbi Alkotmányt és alkotmánybírósági döntéseket nézzük, elsőként szükséges megemlíteni, hogy az Alkotmányban nem szerepelt szövegszerűen a hatalommegosztás elve, habár az 1989-es alkotmánymódosító törvényjavaslat indokolásában már megjelent maga a fogalom.¹ Így tehát az Alkotmánybíróságra várt az a feladat, hogy kibontsa a hatalmi ágak megosztásának elvét és annak tartalmát.

2.2. A hatalommegosztás elve a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatban

A korábbi alkotmánybírósági gyakorlatról elmondható, hogy abban összeforrt a demokratikus jogállam és az államhatalmi ágak megosztásának elve. A törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom kapcsán az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy a törvényhozó és a végrehajtó hatalom elválasztása alapvetően a hatásköröknek a megosztását jelenti a parlament és a Kormány között, amelyek azonban politikailag összefonódtak.² A bírói hatalom a másik két hatalmi ággal szemben viszont állandó és semleges hatalomnak tekintendő, amelynek hatalmi jellege elsősorban a bíróság igazságszolgáltatási monopóliumában nyilvánul meg, vagyis az egyedi ügyekben az ítélezési tevékenység kizárólagosságában ölt testet.³

Kimondta továbbá az Alkotmánybíróság, hogy a hatalmi ágak elválasztásának elvéből következően demokratikus jogállamban korlátlan és korlátozhatatlan hatalom nincs, valamint, hogy bizonyos hatalmi ágak szükségképpen korlátozzák más hatalmi ágak jogosítványait.⁴ Rögzítette továbbá, hogy a hatalommegosztás nem az államhatalmi ágak merev elválasztását jelenti elsősorban, hanem az alkotmányos

¹ BALOGH – HOLLÓ – KUKORELLI – SÁRI 2002. 67.

² 38/1993. (VI.11.) AB határozat

³ Lásd ehhez 53/1991 (X.31.), 17/1994. (III.29.), 45/1994. (X.26.), 627/B/1993., 13/2002. (III.20.) AB határozatokat.

⁴ 33/1993. (V.28.) AB határozat

szervek működésének és a hatalomgyakorlásnak a kölcsönös ellenőrzését és kiegyensúlyozását. Az állami hatáskörgyakorlás kapcsán további követelményként fogalmazta meg, hogy az Alkotmányban szabályozott szervek hatásköreiket jóhiszeműen, feladataik teljesítését pedig egymást kölcsönösen segítve és együttműködve kötelesek gyakorolni.

2.3. Az Alaptörvény hatálybalépése előtti alkotmánybírósági határozatok

Az Alaptörvény hatálybalépése előtti AB határozatok ugyan az Alaptörvénnyel hatályukat veszítették, de az Alkotmánybíróság vonatkozó határozata szerint felhasználhatják az újabb ügyekben a korábbi határozataikban szereplő érveket. Ennek feltétele, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges legyen. A hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként való megjelölésével és kellően részletes indokolással, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékben és terjedelemben hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket és jogelveket. Ezen érvek felhasználhatóságát pedig mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában kell vizsgálnia a testületnek.⁵

3. A hatalommegosztás elve az Alaptörvényben

Az Alaptörvény – szemben a korábbi Alkotmánnyal – *expressis verbis* deklarálja a hatalommegosztás elvét, amikor is az Alapvetés C) cikk (1) bekezdése kimondja, hogy *“A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.”* Az Alaptörvény szabályozása a hatalommegosztás addigi rendszerét bizonyos elemeiben módosította, a konkrét állami szervek pozíciója jelentősen megváltozott, akár az államfő vagy főleg a Kormány szerep- és hatáskörét nézve, akár az Alkotmánybíróság addigi negatív törvényalkotó szerepét eltolva az új hatáskörök révén egyre inkább a bírászkodás irányába.⁶

4. A hatalommegosztás elve a 2011 utáni alkotmánybírósági döntésekben

4.1. A hatalmi ágak megosztásának az elve

A 2011 utáni alkotmánybírósági döntések a hatalommegosztás elve kapcsán rögzítették először is, hogy a hatalommegosztás elve jelenti a korlátlan hatalom kizártságát, a

⁵ 22/2012. (V.11.) AB határozat

⁶ ÁRVA 2013. 29.

hatalmi ágak elválasztását, egyensúlyát, együttműködési kötelezettségét, valamint az alkotmányos szervek kölcsönös együttműködési kötelezettségét.⁷

4.2. Az állami szervek működésére vonatkozó követelmények

Az állami szervek működése kapcsán a testület több újfajta kötelezettséget rögzített az ezzel kapcsolatos határozataiban. Az első ilyen az alapvető jogok védelme, vagyis, hogy az alapvető jogok védelme és azok tiszteletben tartása minden állami szerv kötelezettsége, ami közvetlenül az Alaptörvényből ered. A közhatalom gyakorlásának a módjára vonatkozóan kimondta továbbá az Alkotmánybíróság, hogy az állam elsődlegesen a polgárait szolgálja, ügyeiket méltányosan és részrehajlás nélkül intézi. További követelmény az elesettek és a szegények megsegítése, melynek keretében a demokratikus jogállam kötelezettsége a tisztességtelen versennyel és az erőfölénnyel szembeni fellépés, valamint a fogyasztók jogainak a védelme. Ehhez kapcsolódó további követelmény általánosságban is a gyengébb felek védelme, ha pedig gyengébb felek tömegeinek súlyos válsághelyzete folytán alapvető jogaik kerülnének veszélybe, ezek védelme az Alkotmánybíróság értelmezése szerint minden hatalmi ág elsődrendű kötelezettsége.⁸

4.3. Az Alkotmánybíróság feladat- és hatásköre

Az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörét illetően az Alaptörvény rögzíti, hogy a testület az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve⁹, az alkotmánybírósági törvény pedig tovább részletezve ezt, kifejezetten kimondja, hogy a testület feladata a hatalommegosztás elvének az érvényre juttatása.¹⁰ Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint a testület megfogalmazhat alkotmányos követelményeket és mércéket, melyek *erga omnes*, vagyis minden állami szervre kötelező hatállyal rendelkeznek, ugyanakkor ezen mércék előírása során nem lép és nem léphet túl az Alaptörvény írott szövegén és értékrendjén, azaz értelmezési tartományán.¹¹

Az Alaptörvény felülvizsgálata kapcsán nem változott a testület a korábbi alkotmánybírósági gyakorlaton,¹² vagyis kimondta, hogy az Alkotmánybíróság hatalma is korlátozott hatalom, nem alkothatja és változtathatja meg az alkotmányt, hanem az Alaptörvényt és annak módosításait kizárólag a megalkotásra és a kihirdetésre vonatkozó eljárási szabályok megtartása tekintetében vizsgálhatja felül. Ha tehát formai szempontú felülvizsgálatára irányul egy indítvány, akkor van hatásköre eljárni, ha

⁷ 35/2014. (XII.18.) AB határozat

⁸ 34/2014. (XI.14.) AB határozat

⁹ 45/2012. (XII.29.) AB határozat

¹⁰ 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról, Preambulum

¹¹ 12/2013. (V.24.) AB határozat

¹² Lásd ehhez a 1260/B/1997., 25/1999 (VII.7.), 61/2011 (VII.13.) AB határozatokat

viszont tartalmi szempontú felülvizsgálatról lenne szó, akkor a hatásköre hiányát kell megállapítania.¹³

Az Országgyűlés tevékenységének felülvizsgálata kapcsán kimondta az Alkotmánybíróság, hogy joga van felülvizsgálni az Országgyűlés döntéshozatali eljárását, akár törvényhozó vagy akár alkotmányozó hatalomként is jár el. Mindkét esetben kiterjed a hatásköre a formai felülvizsgálatára és az eljárási szabályok betartására, vagyis a közjogi érvényesség vizsgálatára. Ha pedig ezen eljárási szabályok megszegését észleli, a parlament jogalkotási felhatalmazásának a túllépéséről van szó, és ez minden esetben az adott jogszabály megsemmisítéséhez kell, hogy vezessen.¹⁴

Az állami hatáskörmegosztás kapcsán rögzítette továbbá a testület, hogy az Alkotmánybíróság még alapvető jogok sérelmének orvoslása érdekében sem alkothat jogot, illetve járhat el egyedi ügyekben a bíróságok és más hatóságok helyett.¹⁵

4.4. Az Országgyűlés tevékenységének felülvizsgálata

Az Országgyűlés kapcsán fontos újdonság, hogy az Alaptörvény elválasztja egymástól a törvényhozó és az alkotmányozó hatalmat,¹⁶ míg ezzel szemben a korábbi Alkotmány nem tett ilyen különbséget, mindkettőt az Országgyűlés hatáskörébe rendelte, elválasztva egymástól a törvények megalkotására és az Alkotmány elfogadására vonatkozó eljárásokat. További újdonság, hogy az Alaptörvényben – legalábbis szövegszinten – elkülönül egymástól az alkotmányozás és az alkotmánymódosítás is, szemben a korábbi Alkotmánnyal.¹⁷

A parlament jogalkotási felhatalmazását illetően rögzítette az Alkotmánybíróság, hogy ha alkotmányozó hatalomként jár el, akkor egyrésztől kizárólag alkotmányos jelentőségű tárgyakat vonhat be az Alaptörvény tárgykörébe, illetve ilyenkor is köteles természetesen az eljárási szabályok, vagyis a közjogi érvényesség betartására. További követelmény az ún. „*beépülési parancs*”, amely értelmében, a kiegészítő és módosító rendelkezéseknek be kell épülniük az Alaptörvény szövegébe. Ha törvényhozó hatalomként jár el az Országgyűlés, szintén kötvé van az Alaptörvényben kapott jogalkotási felhatalmazáshoz és annak kereteihez.¹⁸

Az Országgyűlés funkcióját nézve kimondta az Alkotmánybíróság, hogy a törvényhozó és a végrehajtó hatalom elsődlegesen az államvezetés funkcióját látja el, ami alapvetően politikai funkció. Vagyis a parlament mindenkori többséghez igazodó döntései ebből következően mindig politikai karakterű döntések lesznek. Ezzel

¹³ 12/2013. (V.24.) AB határozat

¹⁴ 45/2012. (XII.29.) AB határozat

¹⁵ 35/2014. (XII.18.) AB határozat

¹⁶ KUKORELLI 2015.

¹⁷ 45/2012. (XII. 29.) AB határozat

¹⁸ 45/2012. (XII. 29.) AB határozat

párhuzamosan megállapította, hogy a jogi mérlegelést kívánó és alapjogi vonatkozású egyedi ügyek (pl. az egyházi státusz megadásáról való döntés) nem telepíthetők kizárólag ehhez a politikai karakterű Országgyűléshez,¹⁹ elvonva ezzel ezt a jogot például a független bíróságoktól.²⁰

4.5. A bírói hatalom és a bírósági szervezetrendszer

4.5.1. A bírói hatalom jellege és függetlensége

A bíróságok működésével kapcsolatos határozataiban az Alkotmánybíróság megerősítette először is azt a korábbi álláspontját, hogy a bírói hatalom elsődlegesen az ítélkezésben ölt testet.²¹ A bírói hatalomnak a függetlensége pedig a bíróságok intézményi-szervezeti, pénzügyi, valamint döntéshozatali autonómiáját jelenti, amelynek további biztosítékai a bírák függetlenségére vonatkozó szabályok.²²

4.5.2. A legfőbb bírói fórum és a bírósági vezetők

Az Alaptörvény átalakította a bírósági szervezeti rendszert, a legfőbb bírói fórum helyére a Legfelsőbb Bíróság helyett a Kúriát emelve, és a határozott idő lejártá előtt megszüntetve a Legfelsőbb Bíróság elnökének és elnökhelyetteseinek megbízatását. Ez ellen a törvényhozói beavatkozás ellen élt beadvánnyal a Legfelsőbb Bíróság egyik korábbi elnökhelyettese a hatalommegosztás elvének megsértése miatt. Az erről szóló határozatában az Alkotmánybíróság áttekintette a korábbi határozatait és gyakorlatát, amelyben nem feltétlenül tartotta korábban sem alkotmányellenesnek az ilyen jellegű törvényi beavatkozást. Az ilyen törvényhozói beavatkozás indoka lehet a testület szerint az adott intézményhez kötődő jelentős szervezet-átalakítás, illetve a feladat- és hatáskörök alapvető megváltozása. A Kúria esetében a testület szerint ilyen jelentős hatáskör átalakítás történt, kibővült a Kúria feladatköre, kiterjedve a helyi önkormányzati rendeletek törvényességi felülvizsgálatára, az önkormányzatok jogalkotási kötelezettsége elmulasztásának vizsgálatára, valamint feladatává vált az elvi bírósági határozatok és elvi bírósági döntések közzététele és a joggyakorlat-elemzés is. Mindezek mellett megváltozott az elnökhelyettesek pozíciója is, sokkal inkább az elnök tehermentesítése a feladatuk. Mindezekre a változásokra tekintettel az Alkotmánybíróság tehát azt állapította meg, hogy indokolt volt az ilyen mértékű

¹⁹ 6/2013. (III.1.) AB határozat

²⁰ Az Alkotmánybíróság után az Emberi Jogok Európai Bírósága 2014-ben ítélte jogsértőnek a magyar egyháztörvényt, lásd a *Magyar Keresztény Mennonita Egyház és Mások kontra Magyarország*, (Application nos. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12 and 56581/12) ügyet: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142196#{"itemid":\["001-142196"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142196#{), magyarul: http://tasz.hu/files/tasz/imce/2015/magyar_kereszteny_mennonita_egyhaz_es_masok_kontra_magyarorszag.pdf

²¹ 24/2013. (X.4.) AB határozat

²² 34/2013. (XI.22.) AB határozat

törvényhozói beavatkozás²³ és nem tartotta alkotmányellenesnek a Legfelsőbb Bíróság elnökének és elnökhelyetteseinek elmozdítását.²⁴

4.5.3. A bírósági szervezet

A bírósági szervezeti törvény felülvizsgálata kapcsán az Országos Igazságszolgáltatási Tanács helyébe lépő Országos Bírói Tanács szerepének felülvizsgálatát kezdeményezte az indítványozó. A kérdés, amiben dönteni kellett az Alkotmánybíróságnak – többek között – az volt, vajon sérti-e a hatalommegosztás elvét, hogy az OBT-nek szavazati joggal kizárólag csak bíró tagjai vannak, a nem bíró tagok pedig csak tanácskozási joggal vehetnek részt az ülésein. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság szintén felidézte a korábbi gyakorlatát,²⁵ amikor is az OIT kapcsán kimondta, hogy az, hogy kisebbségben nem bíró tagjai is vannak a testületnek, nem sérti a bírói függetlenséget, megjegyezve, hogy olyan testület, amelyiknek pedig kizárólag bírói tagjai vannak, még kevésbé sértheti a bírói függetlenséget. Nem kell tehát feltétlenül más hatalmi ágtól származó tagjának lennie a legfőbb bírósági igazgatási szervnek, valamint azt is kimondta a testület, hogy mivel az OBT-nek nincs hatásköre az ítélezési tevékenység befolyásolására, ezért működése nem is sértheti a bírói függetlenséget. Megismételte azt a korábbi álláspontját is az Alkotmánybíróság, miszerint a bírósági szervezet függetlensége nem azonos a bírák függetlenségével és bírósági igazgatási rendszer kialakítása kapcsán a mindenkori jogalkotót meglehetősen nagy jogalkotói szabadság illeti meg.²⁶

4.5.4. A jogalkotó és a bírói hatalom

A jogalkotó és a bírói hatalom összeütközésével foglalkozott a 2006 őszi tömegosztatásokkal összefüggő ítéletek orvoslásáról szóló törvény²⁷ felülvizsgálata. Ennek kapcsán az Alkotmánybíróság felidézte a korábbi, semmisségi törvényekkel kapcsolatos gyakorlatát, melyekben megállapította, hogy ezen jogszabályok következtében a megalapozatlan és törvénysértő ítéleteket a bíróság eljárásjogi értelemben megsemmisíti és hatályon kívül helyezi. A határozat értelmében a jogalkotó nem sértette meg a hatalmi ágak megosztásának elvét azzal, hogy ex lege – egy törvényben – semmissé nyilvánította azok elítélését, akiket a 2006 őszi tüntetésekhez kötődő eljárásokban ítélték el. Alátámasztja ezt – az Alkotmánybíróság érvelése szerint –, hogy bizonyos esetekben, “méltányolható körülményekre” figyelemmel lehetővé tette

²³ 3076/2013. (III.27.) AB határozat

²⁴ Az Emberi Jogok Európai Bírósága nagykamarájának döntése szerint Baka András 2011-es leváltása a Legfelsőbb Bíróság éléről sértette a volt főbíró jogát a tisztességes eljáráshoz és a szabad véleménynyilvánításhoz. Lásd *Case of Baka v. Hungary* (Application no. [20261/12](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113#{)) 2016. június 23. [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113#{"itemid":\["001-163113"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113#{)

²⁵ 97/2009. (X.16.) AB határozat

²⁶ 13/2013. (VI.17.) AB határozat

²⁷ 2011. évi XVI. törvény a 2006 őszi tömegosztatásokkal összefüggő elítélések orvoslásáról

a jogalkotó a mérlegelést és a döntések ellen a jogorvoslat lehetősége is biztosítva volt.²⁸

4.5.5. A bírósági jogértelmezés

A bíróságokra kötelező jogértelmezésre vonatkozóan követelményt állapított meg az Alkotmánybíróság a devizakölcsönökkel kapcsolatos kúriai jogegységi határozat felülvizsgálata során. E szerint a jogszabályok értelmezése során, ha gyengébb felek tömegeinek súlyos válsághelyzete folytán az alapvető jogaik kerülnek veszélybe, ezeknek a védelme az állam (és minden hatalmi ág) elsőrendű kötelessége. Ugyanis ha nem így járnának el, akkor a vizsgált esetben az adósok alapvető jogai, végső soron az emberi méltósághoz való joguk sérülne, tehát a bíróságoknak – konkrét erre vonatkozó jogszabályi vagy egyéb rendelkezés hiányában is – így kell értelmezniük a jogszabályokat.²⁹

5. A Kormány feladat- és hatásköre

5.1. A Kormány és a bírói függetlenség

A Kormány hatáskörét illetően a diplomáciai mentességhez kötődő határozatában rögzítette az Alkotmánybíróság, hogy sérti a bírói (ítélkezési) függetlenséget, ha a végrehajtó hatalom körében hozott határozat (egy miniszteri határozat) kizárja annak a lehetőségét, hogy a bíróság a jogszabályok értelmezése és mérlegelés útján maga állapítsa meg saját hatáskörében eljárva, hogy a konkrét, előtte folyamatban lévő ügyben a joghatósága vagy annak hiánya megállapításának van-e helye.³⁰

5.2. A nemzetbiztonsági ellenőrzés szabályai

A nemzetbiztonsági ellenőrzés szabályozása kapcsán kimondta az Alkotmánybíróság, hogy mivel a nemzetbiztonsági ellenőrzés alá esők között a Kormánytól független állami szervek képviselői is vannak (pl. az autonóm államigazgatási szerv vezetője, az önálló szabályozó szerv vezetője, az Országgyűlés főigazgatója, a Köztársasági Elnöki Hivatal vezető főigazgató), az esetükben a külső jogorvoslat kizárása ellentétes a hatalommegosztás és a jogállamiság elvével, ugyanis nem tenné lehetővé annak felülvizsgálatát, hogy a nemzetbiztonsági ellenőrzés vajon a törvényeknek megfelelően történik-e.³¹ Szintén a hatalmi ágak megosztásából következik az a követelmény, hogy a

²⁸ 24/2013. (X.4.) AB határozat

²⁹ 34/2014. (XI.14.) AB határozat

³⁰ 36/2014. (XII.18.) AB határozat

³¹ 9/2014. (III.21.) AB határozat

nemzetbiztonsági ellenőrzés alá eső jogviszonyok meghatározásakor a Kormány tagjának – a belügyminiszternek – ne lehessen vétőjoga.³²

6. Nemzetközi kitekintés és problémafelvetés

6.1. A globalizáció és a transznacionalizmus hatása az alkotmányjogra – előnyök

Ha a globalizáció, illetve a transznacionalizmus hatásait nézzük az alkotmányjog vonatkozásában, megállapítható, hogy ennek a folyamatnak kétségekívül vannak pozitív és előnyös hozadécai. Az első hatás általánosságban véve a globális alkotmányjog és a globális alkotmányosság (*global constitutionalism*) kialakulása, amely minden ország alkotmányára és alkotmányjogára hatással van. Ezzel párhuzamosan az európai integráció politikai folyamatá szélesedésével az európai alkotmányos térség is többszintűvé (uniós és tagállami) alakult, melynek során az uniós és a tagállami alkotmányos elvek képesek lehetnek fejleszteni, de egyben korlátozni is egymást.³³ Pozitív hozadéka lehet még ennek a folyamatnak az európai alkotmánybíróságok együttműködő hálózatának a kialakulása is (VOSSKUHLE), valamint a Velencei Bizottságnak mint egyfajta globális alkotmányőrző szervnek a felértékelődése. Folytatva ezt a sort az Emberi Jogok Európai Bíróságára, illetve az Európai Unió Bíróságára is ma már szinte “európai alkotmánybíróságokként” lehet tekinteni.³⁴

Másik előnyös hatása lehet ennek a folyamatnak a transznacionális bírói párbeszédnek a kialakulása, és ennek keretében egyfajta “*alkotmányos kereszteződésnek*” (“*constitutional cross-fertilization*”) a létrejötte, érte ezalatt, hogy a nemzeti alkotmányos rendszerek kereszteződése folytán egyre jobb és jobb alkotmányok íródhatnak és egyre jobb és jobb alkotmánybírói döntések szülehetnek az érintett országokban (SLAUGHTER). A globalizálódó alkotmányjog előnye lehet még a közös jogi standardoknak és univerzálissá váló alapelveknek az elterjedése, amelyek joggazdaságtani szempontból még hálózat-effektust is eredményezhetnek, amelynek során ennek a közös jogi rezsimnek az alkalmazói élvezhetik az összeadott jogi tőkének az előnyeit.³⁵

Szintén új fogalmat jelent az “*együttműködő alkotmányosság*” vagy “*új alkotmányosság*” (GARDBAUM), amely értelmében közös érdekek, célok, értékek és elvek mentén lehet cselekedni nemzetközi szinten is.

Felvetődik a kérdés, vajon a magyar Alkotmánybíróság hol helyezkedik el ebben a rendszerben. A testület határozatait vizsgálva megállapítható, hogy a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában a nemzetközi szerződések és egyezmények jellemzően igazoló érvként szerepelnek, a már kialakított értelmezést erősítik és

³² 19/2013. (VII. 19.) AB határozat

³³ CHRONOWSKI 2015. 19.

³⁴ CHRONOWSKI 2015. 22.

³⁵ CHRONOWSKI 2015. 25.

támasztják alá, és csak kisebb mértékben jelennek meg az érvelést egyedül vagy másik érv mellett döntően alakító, konstitutív érvként.³⁶

6.2. A globalizáció és a transznacionalizmus hatása az alkotmányjogra – kritikák

Mindennek a folyamatnak természetesen megvan a kritikája és a kritizálói is. Az első idekapcsolódó fogalom a "jó ügy jogászata" ("cause lawyering"), amely fogalom a belső politikai akaratképzés átcsúszását jelenti a demokratikus (választott) intézményekről egyre inkább a bíróságokra és ezzel párhuzamosan egyfajta perlési politizálás kialakulását (SCHEINGOLD).³⁷ Maga a kifejezés elsődlegesen az Egyesült Államok jogrendszerével kapcsolatban használatos, utalva ezzel például az amerikai Legfelső Bíróság korábbi szolid-alárendelt alkotmánybíráskodási modelljének a politika középpontjába való kerülésére.

Ide kívánczik a "jurisztokrácia" ("juristocracy") fogalmának és kifejezésnek a megemlézése is, amellyel kapcsolatban utalni kell a közelmúltban a Jogelméleti Szemlében lezajlott jurisztokrácia vitára.³⁸ Maga a fogalom Ran HIRSCHL kanadai politológustól származik, aki alapvetően a politika alkotmányjogiasítását érti ezen kifejezés alatt. Hirschl négy állam (Izrael, Kanada, Dél-Afrikai Köztársaság, Új-Zéland) alkotmányjogi reformjainak vizsgálata során jutott arra a következtetésre, hogy mindezen országokban a parlamenti hatalom nagy részét leadták a felsőbbíróságoknak, illetve alkotmánybíróknak, elsősorban az ottani felsőbbírósági elit és az egyetemi jogász elit számára, ez a folyamat azonban csak látszólag jelentette a politika önkorlátozását.³⁹

A kritika tárgyát képezi továbbá az emberi jogi egyezményeknek a radikális kitégítő értelmezése is, valamint bizonyos globális alkotmányeszmék kidolgozása és azok kötelezőként való deklarálása is az egyes államok felé (ARATO).⁴⁰ A strasbourgi emberi jogi bíróság kritikája kapcsán egyesek már "lopakodó monizmusról" ("creeping monism") beszélnek, értve ezalatt azt, hogy az alapvetően dualista alapon álló nemzeti jogrendszerek közvetlenül (külön beiktatás nélkül) alárendelődnek ezeknek a nemzetközi normáknak (WATER).⁴¹ Az egész problémakör természetesen felfogható egyfajta szuverenitás (főhatalom) problémaként is,⁴² tudomásul véve azt a paradox helyzetet, hogy ma már tulajdonképpen "nemzetközi szuverénekről" is beszélhetünk.⁴³

Ismét felmerül a kérdés, hogy akkor a felvázolt nemzetközi helyzetben, nagyobb perspektívából nézve, vajon hol helyezkedik el az Alaptörvény hatalommegosztási

³⁶ DRINÓCZI 2015. 44.

³⁷ POKOL 2015a. 4.

³⁸ *Jogelméleti Szemle* 2015/4.

³⁹ POKOL 2015a. 6.

⁴⁰ POKOL 2015a. 4.

⁴¹ POKOL 2015a. 12.

⁴² DRINÓCZI 2015. 37.

⁴³ CSERVÁK 2015. 60.

koncepciója, illetve van-e neki egyáltalán ilyen, vagy annak hiányáról beszélhetünk (SCHEPPELE).⁴⁴

7. Összegezés

2011-ben a CEU Filozófia Tanszéke kétnapos nemzetközi konferenciával ünnepelte a tizedik születésnapját, amelynek során Ronald DWORKIN is előadást tartott *“Mi a demokrácia?”* („*What Democracy Is*”) címmel.⁴⁵ Pontosabban abban az időszakban járt itt Dworkin, amikor az Országgyűlés elfogadta az új Alaptörvényt, illetve már körvonalazódott az Alkotmánybíróság hatáskörének a szűkítése is. A következőket idézném Dworkintól: *“[...] fogalmaink némelyike (mint a demokrácia, az igazságosság, a szabadság, a jog) vitatott, versengő, vagy ahogy én szeretem kifejezni, interpretív fogalom. Ezen azt értem, hogy osztjuk ezeket a fogalmakat, életünk részét képezik, az életformánkban gyökereznek, ahogy Wittgenstein mondta, benépesítik az életünket. Osztozunk e fogalmakon, mert osztozunk azon a meggyőződésen, hogy értékek képviselnek. Ugyanakkor nem értünk egyet abban, hogy miben is állnak ezek az értékek. Egyetértünk abban, hogy a demokrácia érték, és azon vagyunk, hogy kormányzatunk demokratikus legyen. De abban már nem értünk egyet, hogy ez mit is jelent. Nézeteltérésünk tehát az értékek mibenlétére vonatkozik. Azért nem értünk egyet a demokrácia értékét illetően, mert más értékek – a méltóság, az igazságosság és sok egyéb érték – mibenlétét illetően sem értünk egyet.”*⁴⁶

Talán a hatalommegosztás elve is ilyen érték, amelyet mindannyian fontosnak tartunk, de nem biztos, hogy ugyanazt értjük alatta. Az ezzel kapcsolatos egyet nem értés pedig valószínűleg összefügghet azzal, hogy más értékek tartalmáról sincs teljes konszenzus sem globális, sem pedig európai vagy akár csak magyar szinten sem. Mindenesetre az alkotmányjog és az alkotmányosság globalizálódásával és az ezzel párhuzamos közös gondolkodással megindulhat az a folyamat, amelynek a végére sikerülhet konszenzusra jutni még az oly nehezen meghatározható – és ezért szükségképpen szubjektív és vitatott – értékek tekintetében is mint a demokrácia, a jogállam vagy a hatalommegosztás.

Felhasznált irodalom

ÁRVA Zsuzsanna: Kommentár Magyarország Alaptörvényéhez. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2013.

⁴⁴ HALMAI 2015b. 72.

⁴⁵ Az előadás megtekinthető: <https://vimeo.com/19803304>

⁴⁶ DWORKIN 2011.

BALOGH Zsolt - HOLLÓ András - KUKORELLI István - SÁRI János: Az Alkotmány magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002.

CHRONOWSKI Nóra: Globális vagy lokális alkotmányosság? *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 19-31.

CSERVÁK Csaba: A jurisztokrácia aggálya és az ellentmondások feloldása. *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 55-61.

DRINÓCZI Tímea: Jurisztokrácia és alkotmányoligarchia vagy többszintű alkotmányosság és alapjogvédelem. Reflexiók Pokol Béla írására. *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 32-45.

DWORKIN, Ronald: Mi a demokrácia? (What Democracy Is) Forrás: <http://szuveren.hu/vendeglap/ronald-dworkin/mi-a-demokracia> (2016.06.01.)

HALMAI Gábor: Egy "alkotmányoligarcha" megjegyzései, avagy miről érdemes és miről nem jogtudományi vitát folytatni. *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 46-54.

HALMAI Gábor: Összeesküvés-elmélet helyett ismerjük meg vitapartnerünk álláspontját! *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 70-72.

HOLLÓ András - BALOGH Zsolt: Az értelmezett Alkotmány. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.

KUKORELLI István: Az új Alaptörvény államfilozófiája. *Ars Boni*, 2015. január 19. Forrás: <http://www.arsboni.hu/az-uj-alaptorveny-allamfilozofiaja.html> (2016.06.01.)

POKOL Béla: A jurisztokrácia és a demokrácia határvonalán. *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 4-18.

POKOL Béla: Válasz a jurisztokrácia-kritika védelmében. *Jogelméleti Szemle* 2015/4. 71-73.

SEPARATION OF POWERS IN THE DECISIONS OF THE CONSTITUTIONAL COURT AFTER 2011

On April 18 2011 the Hungarian Parliament adopted Hungary's new Fundamental Law which came into effect on 1 January 2012. Art. C, section 1 declares that „*The functioning of the Hungarian State shall be based on the principle of division of powers.*” Art. 24, section 1 than states that „*The Constitutional Court shall be the principal organ for the protection of the Fundamental Law.*” The New Fundamental Law has changed the position of the Hungarian Constitutional Court, as well as it has affected the principle of the separation of powers.

In this paper I focus on the decisions of the Court concerning division of powers and on the requirements that the Court has formulated for the state organs. The second part of the paper focuses on the circumstance that globalization and transnationalism is effecting not only the international constitutional law but also the national constitutions and constitutional laws. According to that I also mention such new phrases as „*global constitutionalism*”, “*cause lawyering*” (SCHEINGOLD), “*creeping monism*” (WATER) and “*juristocracy*” (HIRSCHL) and the debate and controversy which surrounds them.